

HERKES İÇİN OKUMA - YAZMA ÖĞRETİM MATERYALLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Firdevs GÜNEŞ

Dünyada ve ülkemizde okur-yazarlığın yaygınlaştırılması konusunda günümüze kadar çok çeşitli çalışmalar yapılmış ve başarılı sonuçlar alınmıştır. Ancak sorunun köklü bir çözümü için bunlar yeterli olmamıştır. 2000'li yıllara çok yaklaştığımız şu günlerde bile hala dünyamızda 15 ve daha yukarı yaşlarda 1 milyar, ülkemizde ise 10 milyon civarında okumaz-yazmaz bulunmaktadır.

Ülkemizdeki 10 milyon okumaz-yazmazın 1.5 milyonu, okul, öğretmen ve eğitim açısından en zengin olan üç büyük kentimizde, İstanbul, Ankara ve İzmir'de bulunmaktadır. Üstelik bu okumaz-yazmazların çoğunluğu 14-44 yaşlararası olup iktisaden faal nüfustur.

Büyük kentlerin gecekondu bölgelerinde yaşayan ve okumaz-yazmaz olan 14-44 yaş arasında, çoğunluğu kadın olan bu yetişkinlerin okuma-yazma öğretiminde kullanılmak üzere, Milli Eğitim Bakanlığının 8 Mayıs 1992 gün ve 5965 sayılı Olur'u ile okuma-yazma materyalleri hazırlamakla görevlendirilen komisyon aşağıdaki amaçlar çerçevesinde, Herkes İçin Okuma-Yazma Materyallerini gerçekleştirmiştir. Bu materyallerle yetişkinler:

- 1- Günlük hayatı ile ilgili basit cümleleri anlayarak okuyup, yazabilir.
- 2- Günlük yaşamında karşılaştığı, basit sayısal işlemleri yapabilir.
- 3- Bireysel gelişimine katkıda bulunabilecek materyalleri okur ve anlayabilir.
- 4- Günlük hayatı ile ilgili yazıları (dilekçe, mektup, zarf, adres vb.) yazabilir.

* Doç. Dr. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fak. Halk Eğitiminin Kuramsal Temelleri Anabilim Dalı.

Bu amaçlara ulaşmak üzere hazırlanan Herkes İçin Okuma-Yazma Kitabı ve Öğretmen Kılavuzuna ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

A- KİTAPLAR

Okuma-yazma kurslarında birisi öğretmene diğeri yetişkinlere yönelik olmak üzere iki tip kitap kullanılmaktadır. Buradan hareketle yetişkinlere yönelik, Herkes İçin Okuma-Yazma Kitabı ile Alıştırma Kitabı, öğretmenlere yönelik olarak da Herkes İçin Okuma-Yazma Öğretmen Kılavuzu hazırlanmıştır.

1- *Öğretmen Kılavuzu*: Bu kitap okuma-yazma öğretiminin esaslarını, kitap ve ders araçlarının nasıl kullanılacağını ve her derste öğretmenin neler yapması gerektiğini göstermek için hazırlanmıştır. Öğretmenlerden beklenen, bu kitabı temel alarak uygulamayı yürütmesidir.

2- *Herkes İçin Okuma-Yazma Kitabı*: Yetişkinlere temel düzeyde okuma-yazma becerilerini kazandırmak üzere hazırlanan bu kitap, 45 dersten oluşmaktadır.

3- *Herkes İçin Okuma-Yazma Alıştırma Kitabı*: Herkes İçin Okuma-Yazma Kitabı ile birlikte kullanılmak üzere ve daha çok yazma çalışmalarını içeren bu kitap, 133 sayfadır.

B- KİTAPLARIN ÖZELLİKLERİ

Herkes İçin Okuma-Yazma Kitabının Özellikleri

Herkes İçin Okuma-Yazma Kitabı, William S. GRAY, Sarah C. GUDSCHINSKY, F.G. FRENCH, Frank C. LAUBACH, Robert S. LAUBACH gibi ünlü okuma-yazma uzmanlarının belirledikleri ilkeler ile Unesco Asya Pasifik Bölgesi Eğitim Müşaviri Karel NELJS tarafından yazılmış *Alfabe Hazırlama İlkeleri* ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi *Okumaz-Yazmaz Yetişkinler Araştırması* sonuçlarına dayalı olarak hazırlanmıştır. Herkes İçin Okuma-Yazma Kitabı uluslararası ilkelere ve bilimsel temellere dayandırılmıştır.

Herkes İçin Okuma-Yazma Kitabının içeriğinin, sürükleyici, anlaşılır ve çekici olmasına dikkat edilmiştir.

Cümle yöntemine ve yetişkinlerin özelliklerine göre hazırlanan bu kitap, dört yönden önemli özelliklere sahiptir. Bunlar;

1- *Dilbilgisi Yönünden* : Kullanılan harflerin sırası, sayısı, hecelerin türü, sayısı, kullanılan cümleler, zamanlar yönünden.

2- *Eğitim Yönünden* : İçeriğinin seçimi, her ögenin sunuluşu, tekrarlar, öğretim yöntemi, verilen mesajlar yönünden.

3- *Sosyolojik Yönden* : Hedef grubun özellikleri, günlük yaşamının ve içinde yaşadığı şartların okuma-yazma kitabına yansıtılması yönünden.

4- *Basım Yönünden* : Harflerin punto büyüklükleri, sayfa düzeni, kelime ve cümle aralıkları, resimler, kullanılan kağıt ve renkler yönünden.

1- Dilbilgisi Yönünden Özellikleri

Herkes İçin Okuma-Yazma Kitabının harf, hece, kelime ve cümle yönünden özellikleri şunlardır:

a) Harfler

1- Her derste iki harf verilmek üzere, alfabemizdeki harfler 1 den 15'e kadar olan derslerdeki cümelere dağıtılmıştır. Örneğin, 2. Derste Aa ana, cümlesinde a ve n harfleri verilmiştir. Harflerin verilmiş sırası kitabın sonunda yer almaktadır.

2- Yetişkinlerin karıştırmaları muhtemel, yazılışları birbirine yakın olan b, d, m, n gibi harflerin aynı derste verilmemesine dikkat edilmiştir. Örneğin b 3. Derste, d 10. Derste verilmiştir.

3- Latin harflerinin kolay öğrenilmesine ilişkin yapılan araştırmalar sonrasında, bir sıralaması yapılmıştır. Buna göre 1. Derste a, l, n, t 2. Derste i, m, k, p 3. Derste u, d, z harfleri verilmelidir. Yazımı zor olan harfler daha sonra verilmelidir. Bu sıralamaya uyulmuş, 2. Derste a ve n harfleri, 3. Derste b ve k, 4. Derste ise u ve l harfleri verilmiştir. Yazımı zor olan s, v, ş, r, f, g, gibi harfler 9. Dersten sonra verilmiştir.

4- Herkes İçin Okuma-Yazma Kitabında en çok a harfi kullanılmıştır. (397 kez). Ardından e, i harfleri gelmektedir. Sessiz harflerde ise en çok l, k, r, y kullanılmıştır. Bunların sayısı ve sırası kitabın sonunda yer almaktadır.

5- Herkes İçin Okuma-Yazma Kitabında toplam 1335 sesli, 1760 sessiz harf kullanılmıştır. Kitabın % 43'ü sesli, % 57'si ise sessiz harflerden oluşmuştur.

6- Herkes İçin Okuma-Yazma Kitabının ilk 8 dersinde 9 harfi geçmeyen cümleler, tamamında ise 23 harfi geçmeyen cümleler kullanılmıştır. (Dilekçe, mektup ve zarf sayfaları hariç)

b) Heceler

1- Genellikle 2-3 harften oluşan heceler kullanılmış, tam-mat gibi simetrik hecelerden kaçınılmıştır.

2- Önce bir sessiz bir sesli harflerden oluşan açık heceler, ardından bir sesli bir sessiz harflerden oluşan kapalı heceler kullanılmıştır. Aa a/na, bu, un, Ay/la, al gibi.

3- Genellikle bir sesli bir sessiz ve iki sessiz bir sesli harflerden oluşan heceler kullanılmıştır. Üç sessiz bir sesli harflerden oluşan heceler 5 kez kullanılmıştır.

4- İlk 11 derste 1 ve 2 heceli kelimeler kullanılmış daha sonraki derslerde ise 3 ve 4 heceli kelimelere geçilmiştir. Okuma-Yazma Kitabında toplam 673 kelime kullanılmış, bununun 40'ı 4-5 heceden, 130'u ise 3 heceden geriye kalan 500 kelime, 1 ve 2 heceden oluşturulmuştur.

c) Kelimeler

1- Herkes İçin Okuma-Yazma Kitabının ilk 6 dersinde sadece 2 kelimeli cümlelere yer verilmiştir. 6. Dersten sonra 3 kelimeli cümleler, 12. Dersten sonrada 4 kelimeli cümleler kullanılmaya başlanmıştır.

2- Toplam 210 cümlenin sadece 30'u 4 kelimeli cümlelerden, geriye kalan 180 cümle 2 ve 3 kelimedenden oluşturulmuştur.

3- Herkes İçin Okuma-Yazma Kitabının ilk 6 dersinde, her derste yeni verilen kelime sayısı 1-3'ü geçmemiştir. Sonraki derslerde verilen yeni kelime sayısı 5'i geçmemiştir.

4- Her derste verilen yeni kelimeler belirlenmiştir. Bu kelimeler, kitap ekindeki tabloda altı çizilerek gösterilmiştir.

5- Herkes İçin Okuma-Yazma Kitabında toplam 673 kelime kullanılmıştır. Bunlardan 192'si bir kere, 137 kelime de iki ve daha fazla kullanılmıştır.

6- Bu kitapta kullanılan toplam 673 kelimenin 329'u şekilli kelime 209'u da ana kelimedir. Bu kelimelerin listesi kitabın sonunda verilmektedir.

7- Kelime ve hecelerın çözümleme tekniğine uygun olarak seçilmesine çalışılmıştır.

d) Cümleler

1- Cümlelerin kısa, net ve basit olmasına, tam ve tek anlam ifade etmesine dikkat edilmiştir.

2- Cümlelerde ve, ile, ki gibi bağlaçların kullanılmamasına özen gösterilmiştir.

3- Aktif cümleler seçilmiştir.

4- Cümleler, kurallı cümle olup, özne, nesne ve yüklem sırası izlenmiştir. Soru cümleleri ve devrik cümleler kullanılmamıştır.

5- İlk 10 derste önce emir cümleleri kullanılmış, sonra di'li geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek zaman sırası izlenmiştir.

6- İlk 6 derste 1-2 cümle verilmiştir. 6-11. Derslerde 3-4 cümle sonraki derslerde de 5-6-7-8 cümle kullanılmıştır. Derslerde 8 den fazla cümle kullanılmamıştır.

7- Yetişkinlerin dikkatini toplamak, ilgisini okuma-yazmaya çekmek için sınırlı sayıda nokta ve virgül kullanılmıştır. Soru işareti, ünlem işareti, iki nokta, sıra nokta, konuşma çizgisi işaretlerinden özellikle kaçınılmıştır.

2- Eğitim Yönünden Özellikleri

Herkes İçin Okuma-Yazma kitabında ele alınan konular şunlardır:

Aile hayatı, aile üyeleri, rolleri ve sorumlulukları tanıtılmıştır. Ailede, baba, anne, erkek ve kız çocuk verilmiştir. Bu küçük bir ailedir. Aile üyelerinin tek tek sorumlulukları işlenmiştir. Ardından komşuluk ilişkilerine geçilmiştir. Komşular arası yardımlaşma ve işbirliğine değinilmiştir. Örneğin: Komşunun çocuğunun sağlık ocağına götürülmesi, çocuk bakımı ve beslenmesi, ailenin bayrama hazırlığı, bayram için ev ve çevre temizliği, bayram ziyaretleri, köye gitme, köyde ailenin kışa yiyecek hazırlığı, aile ekonomisine katkısı işlenmektedir. Ayrıca çocukların okula gitmesi, babanın çalışması, annenin halk eğitimi kursuna katılması gibi ailenin eğitimi de işlenmiştir.

Atatürk, Devletimiz, Milletimiz, Cumhuriyetimiz, Bayrağımız, Milli ve Dini bayramlarımız verilmiştir. Ayrıca atasözlerimiz, manilerimiz, bilmece ve bulmacalardan örnekler verilmiştir.

Özellikle Aile Hayatı, Ekonomi ve Gelir, Sağlık ve Yurttaşlıkla ilgili çeşitli eğitici mesajlara ağırlık verilmiştir. Mesajların derslere göre bir listesi kitapta yer almaktadır.

Herkes İçin Okuma-Yazma Kitabı, UNESCO APPEAL Okuma-Yazma Örnek Öğretim Programı ile Milli Eğitim Bakanlığı Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü Yetişkinler İçin Okuma-Yazma Öğretimi ve I. Kademe Eğitim Programı dikkate alınarak hazırlanmıştır. Yetişkinlere okuma-yazma öğretim yöntemlerinden en uygun olan cümle yöntemi kullanılmıştır.

3- Sosyolojik Yönden Özellikleri

Hedef grubun 14-44 yaş arası, gecekonduda yaşayan, kadın nüfus olması itibariyle, onların günlük hayatı ve içinde yaşadıkları sosyal çevre Okuma-Yazma Kitabına yansıtılmaya çalışılmıştır. Örneğin, günlük hayat olarak, un alma, kek yapma, çay yapma, tatlı yapma, bayram hazırlığı, bayram temizliği, bayram ziyareti, köye gitme, un, bulgur hazırlama, komşunun çocuğunu doktora götürme vb.

Hedef grubun günlük hayatta kullandığı dil, kısmen yansıtılmaya çalışılmıştır. Örneğin; anne değil ana, bebek değil bebe, sağlık ocağı değil ocak gibi. Ayrıca, koş koş, çabuk yetiş, Elif Bacı gibi.

4- Basım Yönünden Özellikleri

Herkes İçin Okuma-Yazma Kitabının ilk sayfalarında harf puntoları 32 olarak kullanılmıştır. Burada amaç yetişkinlerin yazıyı rahat görmeleridir. Sonraki sayfalarda giderek daha küçük puntolara yer verilmiştir.

Kelime ve cümle aralıkları yetişkinlerin rahatça görebilmelerine imkan verecek şekilde düzenlenmiştir.

Kağıt olarak ışığı emen kağıt kullanılmıştır. Resimler fotoğraf tekniğiyle hazırlanmıştır. Konu ile ilgili olmasına dikkat edilmiştir. Yetişkinin günlük hayatında hoşlanabilecekleri resimler seçilmiştir. Yüz ifadelerine dikkat edilmiştir, ayrıntı çizgilerden kaçınılmıştır.

Herkes İçin Okuma-Yazma Alıştırma Kitabının Özellikleri

1- Alıştırma Kitabının 1 ve 2. sayfalarında yetişkinleri yazıya hazırlamak için bazı harflerin yazımı verilmiştir.

2- 3. Sayfadan itibaren yazma çalışmalarına geçilmiştir.

3- Herkes İçin Okuma-Yazma Kitabındaki geçen her cümle, Alıştırma Kitabında yazdırılmıştır.

4- 1-15. Derslerde yer alan bütün cümlelerin 4'er kez yazdırılması için Alıştırma Kitabında ilgili cümlelerin altına 4'er boş satır bırakılmıştır. 16-45. Derslerde yer alan cümlelerin yazılması için Alıştırma Kitabında 2 şer boş satır bırakılmıştır.

5- 15-30. Derslerde çalışılan cümle çözümlenmeleri için Alıştırma Kitabında geniş yer ayrılmıştır. Bu çalışmalar Alıştırma Kitabının 26-37. sayfaları arasına dağılmıştır.

6- Alıştırma Kitabındaki çözümlenme çalışmaları için cümleler, kelimeler ve heceler aralıklı yazılarak cümle, kelime, hece bölmeleri gösterilmiş ayrıca hecelerden yeni kelimeler, yeni kelimelerden de yeni cümleler oluşturulma işlemi gösterilmiştir.

7- 1-10 arası sayılar yazı ve rakam olarak verilmiştir.

8- Mektup, dilekçe, ve zarf yazım örnekleri verilmiştir.

9- Bu kitabın 121-126. sayfalarında bilmece ve bulmacalar yer almıştır.

10- Kitabın değişik yerlerinde 18 boş çizgili sayfa bulunmaktadır. Bunlar değerlendirmeler ve ek yazım çalışmaları için verilmiştir.

11- Alıştırma Kitabı yetişkinlere verileceğinden ve ağırlıklı olarak yazma çalışmalarında kullanılacağından, yetişkinin sık sık silebileceği düşünülerek özellikle basımı kalın kağıda yapılmıştır.

Herkes İçin Okuma-Yazma Öğretmen Kılavuzunun Özellikleri

Herkes İçin Okuma-Yazma Öğretmen Kılavuzu iki bölüm olarak hazırlanmıştır. *Birinci bölümde* önce kitapların özellikleri tanıtılmaktadır. Ardından öğretmenin uygun okuma-yazma ortamı düzenlemesine yarayacak bilgiler verilmektedir. Bunlar Yeterli Aydınlatma, Uygun Oturma Biçimi, Gözleri Dinlendirme başlıkları altında toplanmıştır.

Yetişkinleri Okumaya ve Yazmaya Hazırlama başlıkları altında ise yetişkinlerin okumaya ve yazmaya nasıl hazırlanacakları detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

Okuma-Yazma Öğretimi başlığı altında ise; yetişkinlere okuma-yazma öğretimi sırasında Resim açıklaması, Okuma çalışmaları, Yazma çalışmaları ve Çözümleme çalışmaları olarak öğretmenin yapacağı işlemler aşamalı olarak anlatılmaktadır.

Değerlendirme başlığı altında, öğretmenin değerlendirmeyi nasıl ve hangi derslerden sonra yapacağı açıklanmaktadır.

Uygulamada Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar başlığı altında yetişkinlere uygulama esnasında nasıl davranılacağına ilişkin bazı bilgiler verilmektedir.

Herkes İçin Okuma-Yazma Öğretmen Kılavuzunun ikinci bölümünde 45 dersin işlenişi sırasıyla anlatılmaktadır.

C- KİTAPLARIN TANITILMASI

Okuma-yazma öğretimi için hazırlanan söz konusu kitaplar basımı tamamlandıktan sonra, illere kargo ile gönderilmiş ve bir genelge ile nasıl inceleneceği bildirilmiştir. MEB Çıracılık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğünün 2 Eylül 1992 gün ve 9135 sayılı genelgesinde: "İllerde yetişkin okur-yazarlığı konusunda tecrübe sahibi öğretmenlerden bir komisyon teşekkül ettirilerek, sözü edilen öğretim materyallerinin incelenmesi, değiştirilmesi veya düzeltilmesi gereken hususların bir raporla bildirilmesi" denilerek, illerden bu konuda görüş istenmiştir.

İllerden gelen raporlar tek tek değerlendirilmiş ve çizelgelere dökülmüştür.

Önce Ankara, sonra Şanlı Urfa illerinde 3'er günlük seminerler düzenlenerek, sözü edilen materyaller öğretmenlere tanıtılmış ve nasıl kullanılacağı gösterilmiştir.

Herkes İçin Okuma-Yazma Kitapları, 8 Eylül 1992 de başlatılan Okuma-Yazma Kampanyasında kullanılmaya başlanmıştır.

MEB Çıracılık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğünün 3 Aralık 1992 günlü yazısında "Bakanlığımızca ilk baskısı yapılan Herkes İçin Okuma-Yazma Kitaplarının alanda ön uygulaması yapılmış, illerden gelen görüşler ve bu amaçla düzenlenen seminerlerden elde edilen bilgiler ışığında, bazı düzeltmeler yapılarak yeniden baskıya hazırlanmıştır. Büyük ilgi ve beğeni kazandığı müşahade edilen Herkes İçin Okuma-Yazma Kitaplarının ikinci baskısının, Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki özellikle kadın okur yazarlık oranını yükseltmeye

yönelik çalışmalar çerçevesinde dağıtımı düşünülmektedir” denilerek onay alınmış ve ikinci baskısı 25.000 adet yapılmıştır.

D- KİTAPLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Okuma-yazma kurslarına katılan yetişkinlerin sözü edilen materyallerle okuma-yazma öğrenip öğrenemediğini belirlemek ve bu materyallerin amacına ulaşip ulaşmadığını saptamak amacıyla, ülkemizde ilk kez yetişkinlere yönelik okuma-yazma materyalinin değerlendirme çalışmasına girilmiştir.

MEB Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğüne ulaşan bilgilere göre, 1992-1993 Öğretim Yılı'nın I. Dönemi sonunda 36 ilde 876 Okuma-Yazma Kursu açılmış ve bu kurslara toplam 16.964 kursiyer katılmıştır.

Evren ve Örneklem

Değerlendirmede, 36 ilin köy, kasaba ve ilçelerinde açılan 876 okuma-yazma kursuna ve 16.964 yetişkine ulaşmanın güçlüğü göz önünde bulundurularak, çalışma evreni belirleme yoluna gidilmiştir. Bu amaçla kursiyer sayısının 500 ve daha fazla olduğu iller çalışma evreni olarak alınmıştır. Dolayısıyla çalışma evreni içine, Adıyaman, Antalya, Ankara, Elazığ, İçel, Isparta, İzmir, Kahraman Maraş, Şanlı Urfa ve Van olmak üzere toplam 10 ilde açılan 596 okuma-yazma kursuna katılan öğretmen ile 12.866 kursiyer oluşturmuştur. Örneklem olarak bu kurslara katılan öğretmenlerin ve kursiyerlerin % 10'una ulaşılması hedeflenmiştir. Bu amaçla 2. Dönem tekrar okuma-yazma kursu açan 210 öğretmen ile kurslara düzenli devam eden, hiç devamsızlık yapmayan 1500 yetişkin araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

Bilgi Toplama Aracı

Değerlendirmede kullanılmak üzere, biri yetişkine, diğeri öğretmene yönelik iki tür anket hazırlanmıştır.

a) Yetişkin Anketi

Yetişkin anketi iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yetişkinin adı-soyadı, yaşı, cinsiyeti, medeni durumu, çocuk sayısı, okuma-yazma kursuna daha önce katılıp katılmadığı, bulunduğu yörede kaç yıldır oturduğu ve okuma-yazma kursuna hangi saatlerde katıl-

diğına ilişkin 8 soru bulunmaktadır. İkinci bölümde ise yetişkinin okuma-yazma öğrenip öğrenmediğini belirlemeye yönelik bir test verilmektedir. Bu amaçla Herkes İçin Okuma-Yazma Kitabında kullanılan kelimelerden seçilerek oluşturulan 100 kelimelik bir metin verilmekte ve bu metine dayalı olarak 10 soru sorulmaktadır. Sorulara verilen cevaplardan yetişkinlerin okuma-yazma ve anlama durumu belirlenmektedir.

b) Öğretmen Anketi

Öğretmene yönelik anket dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm öğretmeni görev yeri, yaşı, cinsiyeti, medeni durumu, kaç yıldır öğretmenlik yaptığı, daha önce yetişkinlere yönelik okuma-yazma kurslarına katılma durumu, kursu hangi saatlerde ve kaç yetişkinle yürüttüğü, bu konuda bir seminere katılıp katılmadığına ilişkin 11 soruyu kapsamaktadır.

İkinci bölüm okuma-yazma kurslarında kullanılan Herkes İçin Okuma-Yazma Kitabının resimler, konu, senaryo, cümleler, kelimeler, heceler yönüyle okuma-yazma öğretimini kolaylaştırıp kolaylaştırmadığına ilişkin 8 soruyu kapsamaktadır.

Üçüncü bölümde Herkes İçin Okuma-Yazma Alıştırma Kitapları içindeki cümle, kelime ve hece çözümlenmeleri için verilen alıştırmaların yeterli olup olmadığı, kullanılan harf büyüklüğünün yetişkinlere uygun olup olmadığı, oyunlar, bilmece, bulmacalar, mektup, dilekçe ve zarf yazımının yetişkinin ilgisini çekip çekmediğine ilişkin 8 soruyu kapsamaktadır.

Dördüncü bölümde ise, Herkes İçin Okuma-Yazma Öğretmen kılavuzunda yer alan açıklamaların yeterli olup olmadığı, kitabın sonundaki çizelgelerin, ders planlarının, yazı değerlendirme fişinin, harf yazılış yönlerin gösteren tablonun, eğitici mesajların ve değerlendirme yapılacak derslerin ve cümlelerin verilmesinin öğretmenin işini kolaylaştırıp kolaylaştırmadığına ilişkin 8 soru bulunmaktadır.

Beşinci bölümde ise, okuma-yazma programının süresinin yeterli olup olmadığı, kitabın konularının bitirilip bitirilemediği, eksikliği duyulan materyal ile araç (—) gerecin olup olmadığına, uygulama konusunda öğretmenin belirtmek istediği hususların bulunup bulunmadığına ilişkin yine 8 soru sorulmaktadır.

Toplam olarak, 43 açık uçlu soru bulunmaktadır.

UYGULAMA

Anketin yeterli sayıda çoğaltılması ve gerekli düzenlemelerin yapılmasının ardından, uygulama çalışmalarına başlanmıştır. Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü görevlilerinden 10 kişi anketör olarak belirlenmiş gerekli yazışmalar yapılmış ve uygulamanın illerde nasıl gerçekleştirileceği konusuna ilişkin açıklamalar yapılmıştır. Ardından her biri anket uygulamak üzere görevli oldukları illere gitmişlerdir. Anketörler, il ilçe ve köylerde okuma-yazma kursu açan İlkokul yada Halk Eğitimi Merkezi görevlileri tarafından kurs yerlerine çağrılan yetişkinlere, anketleri bizzat dağıtmış açıklamalar yapmış ve nasıl doldurduklarını izlemiştir.

10-15 Mayıs 1993 tarihleri arasında illerde anket uygulaması tamamlanmış ve toplam 1405 yetişkin ile 210 öğretmene anket uygulanmıştır. Anketler ön incelemeden geçirilmiş, öğretmen anketlerinden 46'sı Yetişkin Okuma Kitabına dayalı olarak doldurulduğundan değerlendirilmeye alınmamıştır. Geriye kalan anketlerin tamamı değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Elde edilen bulgular, Yetişkinine İlişkin Bulgular ile Öğretmene İlişkin Bulgular başlıkları altında toplamıştır.

a) *Yetişkinine İlişkin Bulgular*: Okuma-yazma kurslarına katılan ve anket uygulanan 1405 yetişkinine ilişkin bulgular şöyledir:

Okuma-yazma kurslarına katılan yetişkinlerin % 82.7'si kadın, % 17. ü erkektir. Bu durum kadınlardaki okuma-yazmazlığın yüksek olması ve bunlara ulaşılması açısından önemlidir. Yetişkinler yaş olarak incelendiğinde: bunların 115'inin 10-15 yaş arası okul çağı çocuğu olduğu görülmüştür. Bu sayı % 8.2'yi oluşturmaktadır. Yetişkinlerin % 16.8'i 16-20 yaş, % 23.2'si 21-30 yaşları arasında olduğu, % 28.3'ünün 31-40 yaşları arasında olduğu ve % 21.1'inin de 41 ve daha üst yaşlarda olduğu anlaşılmıştır. Okuma-yazma kurslarına katılım yaşlarının daha çok 31-40 yaşları arasında olduğu görülmektedir. Yetişkinlerin % 65.1'inin evli, % 34'ünün ise bekar olduğu anlaşılmıştır. Evli yetişkinlerin çocuk sayılarına bakıldığında yarıdan fazlasının 1-4 arası çocuğu olduğu, geriye kalanların da 5-9 arası çocuklarının olduğu görülmüştür. Halâ çocuk sayısının fazlalığı dikkat çekicidir. Yetişkinlere daha önceki yıllarda okuma-yazma kurslarına katılıp katılmadıkları sorulmuş ve 154 yetişkinin (% 11'i

nin) daha önceki yıllarda da kurslara katıldıkları, ancak okuma-yazma öğrenemedikleri anlaşılmıştır. Okuma-yazma kurslarına katılma saatleri konusundaki soruya ise, yetişkinlerin büyük bir çoğunluğunun akşam kurslarını tercih ettikleri görülmüştür. İkinci sırayı öğle, üçüncü sırayı ise sabah kursları almaktadır.

Anketin ikinci bölümünü oluşturan ve yetişkinin okuma-yazma öğrenip öğrenemediğine ilişkin uygulanan 100 kelimelik metin ve buna dayalı olarak sorulan 10 sorudan elde edilen cevaplara göre: Yetişkinlerin % 90'ı okumayı öğrenmiştir. % 70'i düzgün bir şekilde yazabilmektedir. Geriye kalan yetişkinlerin yazıları, eğik, harf ve kelime atlaması yapılmış durumda ya da harflerin kelime içindeki yerleri değişmiş durumdadır. Çoğunluğunda, noktalama işaretlerinden sadece noktanın kullanıldığı görülmüştür. Yetişkinlerin yazılarının % 80'inde silinti ve kazıntı yapılmamıştır. Bunların yetişkinlerin orijinal yazıları olduğu anlaşılmıştır. Bu bulgular, Herkes için Okuma-Yazma Meteryallerinin, yetişkinlerin % 80'inin okuma ve yazma öğrenmesinde etkili olduğunu göstermektedir.

b) *Öğretmene İlişkin Bulgular* : Okuma-yazma kurslarına katılan ve değerlendirilmeye alınan 164 öğretmen anketinin sonuçları şöyledir:

Öğretmenlerin % 70'i 30 yaşın üzerinde olup 122'si erkek 42'si kadındır. Okuma-yazma kurslarına katılan öğretmenlerin 149'u ilkokullarda görevli olup evli bulunmaktadır. Öğretmenlerden 140'ının 10 yılın üstünde görev süresi olup, daha önceki yıllarda yetişkinlere yönelik okuma yazma kurslarına katılmışlardır. Öğretmenlerin % 90'ı, yetişkinlere okuma-yazma öğretimi ile ilgili herhangi bir seminere katılmadıklarını belirtmişlerdir.

164 öğretmenin 160'ı Herkes İçin Okuma-Yazma Kitabı'nın resimlerinin yetişkinler tarafından anlaşıldığını ve resim ile konu arasındaki bağın iyi sağlandığını belirtmiştir. Herkes İçin Okuma-Yazma Kitabı'nda az heceli kelimelerle okuma-yazmaya başlanması ve her sayfada iki harfin verilmesinin okuma-yazma öğretimini kolaylaştırdığını, öğretmenin % 95'i söylemiştir. Yine, az kelimeli cümlelerin kullanılması ve az sayıda cümlelerle başlanması, okuma-yazma öğretimi kolaylaştırdığını, 150 öğretmen belirtmektedir. Senaryo akışının uygunluğu ile Herkes İçin Okuma-Yazma Kitabı'nın yetişkinin ilgisini çektiğini öğretmenlerin % 95'i belirtmektedir.

Herkes İçin Okuma-Yazma Alıştırma Kitabına ilişkin sonuçlar şöyledir: Cümle, kelime ve hece çözümlenmeleri için verilen alıştırmaları

öğretmenlerin % 90'ı "yeterli" bulmaktadır. Ayrıca, 163 öğretmen harf büyüklüğünün yetişkinine uygun olduğunu, yine 150 öğretmen, kitapta yer alan oyunların, bilmecelerin, bulmacaların yetişkinin ilgisini çektiğini; mektup, dilekçe ve zarf üstü yazımının uygulanabildiğini belirtmiştir.

Herkes İçin Okuma-Yazma Öğretmen Kılavuzu'nda yer alan açıklamaların yeterli olup olmadığı, öğretmene kolaylık sağlayıp sağlamadığı sorusuna, 164 öğretmenden 150'si "evet" demektedir. Kitabın sonundaki çizelgelerin, ders işleme plânlarının, yazı değerlendirme fişinin ve büyük küçük temel harflerin yazılış yönünü gösteren tablonun öğretmenin işini kolaylaştırıp kolaylaştırmadığına ilişkin sorulara öğretmenlerin % 95'i olumlu cevap vermiştir.

Kitabın sonunda yer alan eğitici mesajların ve değerlendirme yapılacak ders ve cümlelerin verilmesinin uygulamada yarar sağladığını öğretmenlerin % 95'i belirtmektedir.

Özetle, Herkes İçin Okuma Yazma Öğretim Materyalleri'nin, yani, Okuma-Yazma Kitabı'nın, Alıştırma Kitabı'nın ve Öğretmen Kılavuzu'nun, 164 öğretmenden 150 ve daha fazlası, okuma-yazma öğretimi yöntem ve tekniği açısından gerek yetişkinine ve gerekse öğretmene büyük kolaylık ve yarar sağladığını belirtmişlerdir.

Ayrıca, öğretmenlerin büyük çoğunluğu okuma-yazma program süresinin yeterli olmadığını, okuma-yazma öğretimi ve sonrası için ek materyallere ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir. Buradan okuma-yazma program süresinin uzatılması ve kursların çeşitli materyallerle desteklenmesi gerektiği de ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Herkes İçin Okuma-Yazma Öğretim Materyallerinin, yetişkinin okuma-yazma öğrenmesinde etkili olduğu, okuma-yazma öğretimi yöntem ve tekniği bakımından gerek yetişkinine ve gerekse öğretmene büyük kolaylık ve yarar sağladığı sonucu, ortaya çıkmıştır.

Ülkemizde, okumaz-yazmazlığın hâlâ yüksek olması, okuma-yazma kurslarına katılan yetişkinlerin bir süre sonra terk etmesi, veya okuma-yazmayı iyi öğrenememesi, öğretmenlerin alanla ilgili seminere alınamaması gibi durumlar, okuma-yazma öğretimini kolaylaştıracak iyi materyallerin hazırlanmasını ve değerlendirildikten sonra uygulamaya konulmasını gündeme getirmektedir. Dileğimiz, bu tür çalışmaların giderek yaygınlaşması ve her yetişkinin okuma-yazmayı öğrenmesidir.

KAYNAKÇA

- Bhola, H.S.:** Les Campagnes d'Alphabétisation, Unesco, 1986.
- Güneş, Firdevs.:** 1990: Dünya Okuma-Yazma Yılı, Milliyet Gazetesi, Düşünenlerin Düşüncesi Köşesi, 16 Eylül 1989.
- Güneş, Firdevs.:** 1990: Dünya Okuma-Yazma Yılı, Önemi ve Amaçları, Çağdaş Eğitim Dergisi, Sayı: 148 Ekim 1989.
- Hamadache, Ali et Martin, Daniel.** Théorie et Pratique de Alphabétisation, Unesco 1988.
- Lowe, John.:** Dünyada Yetişkin Eğitime Toplu Bakış, Çev: Turhan Oğuzkan. Unesco Türkiye Milli Komisyonu. Ankara: 1985.
- MEB, Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü, 1928-1983, Cumhuriyetin 60. Yılında Belgelerle Okuma-Yazma Seferberliği, MEB, Ankara: 1983.**
- Unesco, Education Des Adultes, Notes d'information, Numero Special, No: 4/1988.**
- Sautoy, du Peter.:** La Planification et l'Organisation des Programmes d'Alphabétisation des Adultes Afrique, Guides Pratiques Pour Extrascolaire. 4 Unesco 1966.
- Unesco, Programme Experimentale Mondiale d'Alphabétisation Evaluation, Critique Les Presses de l'Unesco, 1976.**
- Unesco, Année International d'Alphabétisation: Une chance et un defi, Bureau International d'Education, Unesco, 1990.**
- Unicef, Herkes İçin Eğitim Dünya Beyannamesi, Ankara, 1990.**